

**ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ”-
БЛАГОЕВГРАД**

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема:

**„Възпроизводство на човешкия капитал в условията на икономика
базирана на знанието”**

представен от Васил Александров Михайлов,
докторант към катедра „Икономика” за присъждане на образователна и
научна степен “ДОКТОР” по научна специалност Организация и
управление извън сферата на материалното производство (социално –
културна сфера),
професионално направление 3.8 Икономика,
област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

Научен ръководител: проф. д-р Мария Кичева

Рецензент: доц. д-р Стоян Огнянов Киров, научна специалност
Икономика и управление

Представеният за рецензиране дисертационен труд е предназначен за обсъждане от Научно жури, определено да проведе публична защита със Заповед № 1466 / 09.07.2018 г. на Ректора на ЮЗУ ”Неофит Рилски” гр. Благоевград.

Настоящата рецензия е подготвена съгласно Закона за развитие на академичния състав (ЗРАСРБ) в Република България, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника за организация и провеждане на конкурси за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ЮЗУ ”Неофит Рилски” – гр. Благоевград

СПРАВКА ЗА КАНДИДАТА

Васил Александров Михайлов завършва Бакалавърска степен през 2012 година – специалност „Икономика на човешките ресурси” в УНСС и през 2013 година, ОКС Магистър – с квалификация Магистър по икономика - специализация „Управление на човешките ресурси“ в УНСС-гр. София

След завършване на висшето си образование последователно работи като стажант в Национална служба за съвети в земеделието, стажант и експерт в Дирекция „Наука“ към МОН.

От 2015 година е зачислен като редовен докторант към катедра „Икономика” на Стопански факултет на ЮЗУ “Неофит Рилски”, специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство (социално-културна сфера)”. Владее отлично английски език. Участва в редица вътрешноуниверситетски проекти като член на екипа.

АКТУАЛНОСТ И ЗНАЧИМОСТ НА ИЗСЛЕДВАНАТА ПРОБЛЕМАТИКА

Разработеният от Васил Александров Михайлов дисертационен труд е насочен към изследване възпроизводството на човешкия капитал в условията на нова икономика базирана на знанието. Тематиката се предопределя от голямата актуалност, научна и практическа значимост на изследванията, които биха допълнили съществуващите постановки с разглежданата проблематика. Изборът на темата на дисертационния труд се определя и от и значимостта на човешкия капитал за развитието на един нов тип икономика в Европа и в световен мащаб, която е основана на знанията. За да се осъществи успешно прехода към икономика, базирана на знанията е необходимо индикаторите, характеризиращи четирите ѝ компонента, да са налице като постоянно повишават нивото си. Човешкият капитал попада в четвъртият компонент – образование и обучение. Необходимо е нивото на човешкия капитал на нацията да се повишава, за да се повиши конкурентоспособността на икономиката и производителността на труда. Състоянието на човешкия капитал за определен период може да се проследи като това касае именно неговото възпроизводство. Тези причини дават достатъчно основание да се приеме, че изследваната в дисертационния труд проблематика е от съществено значение.

Актуалността и значимостта на настоящия труд се определят и от това, че интерес от научна и практическа гледна точка представляват иновациите и конкурентоспособността в тяхната взаимна връзка, тъй като този аспект на проявление на двете явления не е достатъчно изследван и разглеждан в научната литература.

Докторантът аргументирано е обосновал актуалността и значимостта на темата на дисертационния труд.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД. СЪДЪРЖАНИЕ И ПОСТРОЙКА НА ИЗЛОЖЕНИЕТО

Оценката на съдържанието на дисертационния труд показва, че в него е включен богат теоретичен и емпиричен материал, разкриващ съществени детайли в състоянието на човешкия капитал и неговото възпроизводство

във времето като важна предпоставка за развитието на една бъдеща икономика на знанието. Добро впечатление прави богатият илюстративен материал подкрепящ текста.

Изложението на представената дисертационна работа е в общ обем от 199 стандартни текстови страници. Дисертационният труд съдържа увод, изложение в три глави и заключение. Използвани са 96 литературни източника. В текста са включени 41 таблици, 4 фигури и 63 диаграми. Към дисертационния труд има 8 приложения в обем от 8 страници. Дисертационният труд е правилно структуриран и отговаря на изискванията за написване на дисертационна работа за присъждане на образователната и научна степен „доктор”.

Представената литература обхваща заглавия както следва: 58 литературни източника на български, 38 литературни източника на английски език, включващи водещи изследвания, монографии, статии, нормативни документи. Заедно с класическите издания по темата на изследването, авторът е използвал най-новите и актуални литературни източници, вкл. и за 2017 г. Направен е подробен литературен обзор на дисертационния труд.

В *увода* докторанта обосновава актуалността на изследваната проблематика. Целта на дисертационния труд е подчинена на избраната тема. Авторът концентрира усилията си върху извеждането на общовалидни закономерности посредством извършването на изследване и задълбочен анализ на ролята на човешкия капитал за растежа на икономиката, за нейната конкурентоспособност и за прехода към икономика, базирана на знанието. Ето защо актуалността на темата изисква изследване на състоянието и нивото на човешкия капитал.

С разработването на дисертационния труд се цели, да се изследва, анализира и установи състоянието на човешкия капитал и неговото възпроизводство в България за периода 2007 - 2016 година като се изследват, анализират, модифицират и създадат показатели, свързани с човешкия капитал в условията на преход към икономика базирана на знанията.

За постигане целта на изследването са изведени задачи, които са добре обвързани с главите на дисертационното изследване, извеждат акцентите в него и са насочени към:

1. Изследване на различните подходи и техните възможности при измерването на човешкия капитал в България;
2. Установяване на основните икономически фактори, влияещи върху формирането на човешкия капитал в България;
3. Изследване на факторите на възпроизводство на човешкия капитал в България;
4. Формулиране на характеристиките на човешкия капитал като фактор за утвърждаване на икономиката на знанието.

Дефинирани по този начин, изследователските задачи отразяват основните аспекти на изследването и в своята логическа обвързаност способстват постигането на целта на дисертационния труд.

Фундаменталните положения, представени в трудовете на класиците служат като теоретична и методологична основа на изследването.

При разработването на дисертационния труд са използвани следните **изследователски методи**:

- в теоретичната част на изследването - анализ, синтез, сравнение и метод на групировката.

- в практическата част на дисертационния труд - сравнителен анализ, индукция, дедукция и количествен анализ.

Изпълнението на конкретните задачи и постигането на основната цел на изследването е извършено посредством използването на теоретико-емпиричен и статистически подход.

Проучени са и са систематизирани широк спектър от научни публикации на български и чуждестранни автори в областта на измерването на човешкия капитал, икономическия растеж и икономиката на знанието. Събрана е и е систематизирана статистическа информация от различни източници с цел постигане на високо ниво и качество на информационно осигуряване на емпиричния анализ, както и на по-задълбочена аргументация на направените тези, получените резултати и изведените твърдения. Статистическите данни съдържат както трансформации на официално публикувани статистически редове, така и построени от автора допълнителни променливи, отразяващи динамиката на показатели за човешкия капитал, които не са били наблюдавани пряко от институциите, свързани със събирането и обработката им. методи за разкриване на структурата, табличен и графичен метод.

Подбраният от докторанта методологически инструментариум се подчинява на определено вътрешно взаимодействие. Основни източници на информация са статистически данни, публикувани от НСИ и Евростат.

Обект на изследването е човешкият капитал, дефиниран като образователно равнище на населението в България през изследвания период.

Предмет на изследване са същността, състоянието и възпроизводството на човешкия капитал в условията на преход към икономика базирана на знанието и изискванията за нейно бъдещо развитие в България.

Докторантът формулира **научната теза** на дисертационния труд че: Възпроизводството на човешкия капитал в България е изправено пред редица проблеми, влияещи върху нивото му, което се явява важна предпоставка за икономиката, базирана на знанието.

Докторантът посочва научни приноси подкрепящи тезата на дисертационния труд.

Структурата на настоящия дисертационен труд обхваща три глави:

В първата глава на дисертационния труд авторът разглежда теоретичните и концептуални основи на човешкия капитал и икономиката, базирана на знанието. Посочени са основни дефиниции и основни подходи за измерване на човешкия капитал и влиянието му върху икономическия растеж, компоненти на икономиката базирана на знанието и индикатори за тяхното измерване.

Втората глава на рецензирания дисертационен труд е посветена на сравнителен анализ на показателите за човешкия капитал в България и измерването му чрез подхода, основан на образованието.

Третата глава на дисертационния труд се фокусира върху икономика, базирана на знанието: значими компоненти и индикатори за нейното развитие. Направени са изводи от анализа на индикаторите за развитие на икономика на знанието в България

В резултат на тези проучвания е направен опит за формулиране препоръки за повишаване на нивото на човешкия капитал, за неговото бъдещо възпроизводство и за необходимите условия за развитие на икономика на знанието в България.

В *заключението* на дисертационния труд са направени обобщения и изводи от настоящото изследване в рамките на изложението на трите глави на разработката. Обосновано е постигането на целта и са описани решените задачи.

ОСНОВНИ РЕЗУЛТАТИ И ПРИНОСИ НА КАНДИДАТА

Рецензираният дисертационен труд представлява актуално научно-практическо изследване. Сериозната работа, въз основа на която е изграден настоящия труд, неговата задълбоченост и връзка с реалната българска практика, както и запознаването с авторската справка за дисертанта, дават основание да бъдат изведени следните научно-теоретични и научно-приложни приноси:

Научно-теоретични приноси:

1. В резултат на проведените теоретични и емпирични изследвания е реализирано обогатяване на съществуващите знания в областта на възпроизводството на човешкия капитал за развитието на икономика, базирана на знанието.

2. Доказва се, че за извеждането на изследването в конкретната информационна среда, чрез използването на образователния подход, показателят „среден брой години на образование“ характеризира в най-голяма степен състоянието на човешкия капитал в България.

Практико-приложни приноси:

3. Създадена е „**информационна банка**” със самостоятелно изведени (производни) данни, която да послужи при бъдещи изследвания по тематиката, свързана с човешкия капитал и неговото възпроизводство в България.

4. Формулиран е нов показател „**експорт на човешки капитал**”, с който се замества досега съществуващата формулировка „изтичане на човешки капитал“ (което се идентифицира като механичен процес и е трудно количествено измеримо). Новият показател отразява по-точно икономическата същност на човешкия ресурс (разглеждан като „капитал“), с всички произтичащи от това негови характеристики и значения, в контекста на икономиката, базирана на знанието.

5. Приспособен е модифициран показател „равнище на образование”, който заменя обичайно използвания при образователния подход показател „равнище на грамотност” като според възприетите хипотези той по-точно характеризира нивото на образование на населението.

6. Част от интерпретираните постановки, установени закономерности, заключения и резултати в дисертационния труд са потвърдени в проведено национално изследване, отнасящо се до анализирането и оценяването на научноизследователската и развойна дейност в научните организации и висшите училища в България (2016), като фактор за развитието на икономика, базирана на знанието.

Така формулираните научни приноси на кандидата са дело на самостоятелни и целенасочени научни търсения и доразвиват в теоретичен и практичен аспект съществуващото научно познание в сферата на възпроизводството на човешкия капитал за развитие на икономика базирана на знанието.

Справката за приносите е написана добросъвестно и отразява правилно постиженията на авторът. Посочените научни и научно-приложни приноси представляват оригинален принос в науката и практиката.

КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ, ДОПЪЛВАЩИ И УТОЧНЯВАЩИ ВЪПРОСИ

Всичко изложено до тук дава основание да бъдат направени следните по-важни изводи за качеството и стойността на дисертационния труд:

1. Настоящата разработка е актуално значимо научно изследване.

2. Получените теоретични и научно-приложни резултати представляват научен и практико-приложен принос на научната и обществената практика.

Докторантът коректно формулира и аргументирано защитава своята докторска **теза**. С направените обосновани научни изводи и препоръки той обогатява съществуващите научни знания в областта на възпроизводството на човешкия капитал и ролята му за развитие на икономика базирана на знание.

Въпреки посочените достойнства на труда, бих дал и някои препоръки:

1. Разработката би спечелила, ако се сравни възпроизводството на човешкия капитал в България по отношение на иновациите и конкурентоспособността сред страни от Европейския съюз.

2. В заключението би трябвало да се конкретизират някои нерешени проблеми в разглежданата област като основа за бъдещи изследвания.

Направените препоръки не подлагат на съмнение постиженията на авторът.

На докторантът бих поставил следните въпроси:

1. Кои характеристики на човешкия капитал като фактор за утвърждаване на икономиката на знанието е формулирал докторанта съгласно една от поставените задачи за постигане целта на дисертацията.

ПУБЛИКАЦИИ НА АВТОРЪТ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е окомплектован с необходимите документи.

Авторефератът достоверно възпроизвежда съдържанието на труда. Подготвен е в обем от 56 страници компютърно набран текст и е съставен от четири части, които се отнасят за общата характеристика, съдържанието, приносите и публикациите по дисертационния труд. **Справката за приносите** представена с дисертационния труд отразява обективно реалните достижения на докторанта.

Публикации по дисертационния труд

По вид и брой представените публикации съответстват на обявените от докторанта в приложения списък и автореферата. Общо са представени четири публикации от които, три по темата на дисертационния труд. Две от публикациите са на английски език от участия в международни форуми и две на български.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на всичко това, се налага обобщението, че дисертационният труд отговаря на изискванията за присъждане на образователната и научна степен „доктор” и автора притежава необходимите качества за присъждането на тази образователна и научна степен.

В качеството ми на рецензент на настоящия дисертационен труд предлагам на научното жури да вземе решение за присъждане на Васил Александров Михайлов образователната и научната степен “доктор” по научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство“ (социално – културна сфера), научно направление 3.8. Икономика, научна област 3. Социални стопански и правни науки.

Благоевград
08.08.2018 г.

Рецензент:
/доц. д-р Стоян Киров/